

Мистецтво та Освіта

4'09

• ХУДОЖНЯ КУЛЬТУРА • ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ •

Заснований у 1995 році. Виходить 4 рази на рік
ЗАСНОВНИКИ:

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
КИЇВСЬКА ДИТЯЧА АКАДЕМІЯ МИСТЕЦТВ

Журнал включено ВАК України до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук

Рекомендовано вченою радою Інституту проблем виховання АПН України (протокол № 8 від 29.10.2009 р.)

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Людмила Масол

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

І.Бех, О.Гайдамака, І.Зязюн,
О.Корнілова, В.Кремень, Л.Левчук,
В.Мадзігон, Н.Миропольська,
О.Олексюк, О.Савченко,
О.Сухомилинська, М.Чемберсі,
О.Шевнюк

В.о. заступника головного редактора
Наталія Очеретяна

Відповідальний секретар
Тетяна Сокол

Науковий редактор
Вікторія Рагозіна

Літературний редактор
Наталія Гордієнко

Дизайн
Наталія Пішінка

Перша стор. обкладинки:
Бібліотека Бенедиктинського монастиря
в Метгені.

Скульптури на колонах виконані
Ф.Хольцінгером.

Четверта стор. обкладинки:
Ж.Мансар, Ш.Лебрен.
Дзеркальна галерея. Версаль.

Зміст

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Комаровська О.	Художній образ твору як прояв обдарованості митця	2
Гуральник Н.	Сьогодення та перспективи фахових конкурсів учителів музичного мистецтва	6
Антонець М.	Мистецько-педагогічні погляди Миколи Мурашка	10
Волинець Л.	Інформаційне забезпечення загальної мистецької освіти у Франції	14

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ МИСТЕЦТВ

Гумінська О.	Використання мультимедійних засобів – оновлення методики викладання мистецтв	19
Кібалова Т.	Завдання та вправи на уроках музики	23
Фіцалович Х., Чуриліна Л.	Тестові завдання з елементарної теорії музики	26
Марчук Ж.	Взаємозв'язок людини й природи. Фонтан в екстер'єрі	28
Петрова І., Губанова Т.	Мистецькі мандри казкових персонажів	42
Лисицина Ю.	Виховання толерантності у старшокласників засобами художньої культури	48
Паньків Л.	Новорічна казка, або Хто найкрасивіший	51
Бірюков М.	Історичні стилі дизайну інтер'єру	54

ІНФОРМАЦІЯ. РЕЦЕНЗІЇ

Колесніков С.	Володимир Луців – представник української діаспори	18, 59
Карпенко Є., Капренко Н.	Ювілей майстра і хорової капели	61

АНОТАЦІЇ

ДО НОТНОГО ЗОШИТА

ХУДОЖНЯ ГАЛЕРЕЯ

значущості. Усі виокремлені властивості художнього образу як прояву обдарованості його автора детермінуються змістом його духовного світу, сферою духовного розвитку, проявляють себе в особливостях художньо-естетичного ставлення. В результаті, подібно до того, як художня обдарованість виявляє себе в конкретній "реалізації", тобто процесі творення мистецтва, результатом (конкретним продуктом) якого виступає художній образ, здатність створювати художній образ вочевидь повинна прийматись за основну "ідентифікаційну одиницю", провідний критерій художньої обдарованості, змістове наповнення якого потребує подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества / М.М.Бахтин.— М.: Искусство, 1979. — 424 с.
2. Бех І.Д. Від волі до особистості / І.Д.Бех. — К.: Україна — Віта, 1995. — 202 с.
3. Бех І.Д. Особливості спадкової основи особистісної обдарованості і примітивності / І.Д.Бех // Обдарована особистість: пошук, розвиток, допомога / Редкол.: С.Д.Максименко, Р.О.Семенова, О.Г.Виноградов та ін. — Київ: Гнозис, 1998. — С. 44—48.

4. Емпатійний розвиток дитини / Упоряд.: С.Максименко, К.Максименко, О.Главник. — К.: Мікрос-СВС, 2003. — 182 с.

5. Каган М.С. Эстетика как философская наука. — Лекция 17: Художественно-творческий процесс — произведение искусства — художественное восприятие / М.С.Каган. — СПб, 1997. — С. 283—304.

6. Киричук О.В. Духовно-катарсична активність особи як фактор її життєтворчості // О.В.Киричук // Обдарована особистість: пошук, розвиток, допомога / Редкол.: С.Д.Максименко, Р.О.Семенова, О.Г.Виноградов та ін. — Київ: Гнозис, 1998. — С.143—149.

7. Лисакова І.В. Художня емпатія як чинник формування професіоналізму в майбутнього музиканта-педагога / І.В.Лисакова // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). — № 2. — Бердянськ: БДПУ, 2006. — С. 104—110.

8. Опанасюк О.П. Структурна феноменологія і типологія форм художнього образу: Автореф. дис... канд. мистецтвознав.: 17.00.01 / О.П.Опанасюк; Нац. муз. акад. України ім. П.І.Чайковського. — К., 2005. — 20 с.

9. Тарасов Г.С. О психологии искусства / Г.С.Тарасов // Вопросы психологии. — 1992. — № 1. — С. 105—111.

УДК 373.5.78

СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФАХОВИХ КОНКУРСІВ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Наталія Гуральник,

доктор пед. наук, професор Інституту мистецтв НПУ ім. М. Драгоманова (м.Київ)

Автор статті — голова журі Всеукраїнського конкурсу "Учитель року — 2009" в номінації "Музика" — аналізує результати проведеного конкурсу, розкриває перспективи конкурсної справи, висловлює пропозиції щодо подальшої організації фахових конкурсів учителів музичного мистецтва.

Ключові слова: конкурсна справа, учителі музичного мистецтва.

У березні 2009 р. в Запоріжжі відбувся Всеукраїнський конкурс "Учитель року", а точніше — учитель чотириріччя. Такий важливий у житті кожного вчителя та загалом у розвитку музичної освіти та виховання конкурс традиційно відбувається лише раз на чотири роки і має виявляти кращих з кращих фахівців. Лише переможець такого конкурсу отримує звання "Заслужений учитель України". Невже тільки один учитель заслуговує

на таке звання? Конкурс викликав багато роздумів, виявив деякі проблеми, відкрив певні перспективи для тих, хто став переможцями та отримав перші п'ять місць, а також хто потрапив у групу перших дванадцяти. І, на жаль, децю розчарував решту п'ятнадцять його учасників.

Дозвольте поділитися деякими міркуваннями щодо сьогодення та перспектив музичної освіти в системі ви-

щої педагогічної школи. Підтримуючи кращі традиції, музична освіта посідає надійні позиції завдяки тому, що процес гуманізації суспільства забезпечує уважне ставлення до людини та повагу до її почуттів, що для музичного мистецтва і є предметом безпосереднього впливу.

На конкурс прибули кращі вчителі музичного мистецтва з різних регіонів України. Вони всі вже є переможцями у своїх областях. Достатньо сказати, що тринадцяте місце (Т. Колос, Житомирська обл.) від дванадцятого (Л. Балко, Вінницька обл.) відділяло лише 0,73 бали. Безумовно, конкурс – це змагання, але за якими критеріями визначати кращих? Тут і виникають певні суперечності, які впливають на конкурсні вимоги. Принаймні зміст цих вимог не повинен був заважати виявленню талановитіших учителів.

Конкурс учителів як соціально-професійне явище не може зовсім уникнути суперечностей (навіть за змістовою сутністю поняття "конкурс" – це зіткнення). Соціально-професійні суперечності усуваються нелегко, а іноді це не вдається зовсім. Наводимо деякі з них.

Під час конкурсного виступу вчитель демонструє свою мистецьку, технічну форму на поточний момент, що залежить від того, як він справився із хвилюванням, чи зміг сконцентрувати свою та учнівську увагу. Тому цілком імовірно, що через незначний проміжок часу, вдруге повторивши свій урок, він зможе проявити себе набагато краще. Хоча саме цей факт є чи не головним під час визначення технологічної компетентності вчителя, яка може бути оцінена лише в ході практичної діяльності.

Друга суперечність полягає в тому, що "відставання" одних від інших настільки незначне, що виникає питання, а чому саме цей конкурсант визнаний кращим, можливо, йому просто усміхнулася удача? Справді, на конкурс приїхали кращі вчителі України, і саме тому їхній результат не міг суттєво відрізнятись.

Деяка суперечність була і в тому, що одні вчителі добре володіють ще й матеріалом з художньої культури та вміло застосовують його на уроках, а інші – мають знання лише з музичного мистецтва. Мабуть, слід обміркувати й вирішити цю проблему до наступного конкурсу, щоб не позбавляти вчителів можливості продемонструвати свій високий фаховий рівень.

Конкурси виявили значний педагогічний потенціал, який реалізується в багатьох напрямках. Вони не лише виявляють кращих фахівців, а й мають соціальне значення завдяки освітнім, виховним результатам.

Конкурси є демонстрацією яскравих індивідуальностей, оскільки уніфікувати процес виступу та показу власних досягнень на уроці музичного мистецтва неможливо. Успіху сприяла індивідуально-неповторна артистичність кожного вчителя, власна інтерпретація ним теми, оригінальний підхід до виконання конкурсних за-

вдань, проведення уроку, творення музично-театрального дійства під час безпосередньої зустрічі із учнями або слухачською аудиторією.

Фахові конкурси вчителів музичного мистецтва (не втрачаючи жодного термінологічного змістового компонента) мають специфічні прояви, які полягають не лише в художньому й технічному вдосконаленні виконання музичної літератури в результаті кропіткої професійної роботи конкурсантів, а й у можливості презентувати перед учнями та вимогливим журі свою педагогічну майстерність, власну виконавську манеру із самобутніми рисами творчого характеру, загальнокультурні надбання, уміння спілкуватися засобами мистецтва.

Завдяки конкурсам значно підвищується професійний рівень виконавської майстерності учасників. Віртуозне володіння багатьма музичними інструментами, композиторська творчість, режисерські та акторські вміння, методичний досвід значно вирости за останні роки. Тому переможцем можна стати, лише поєднуючи музично-виконавську досконалість з яскравою особистісною самобутністю, розкриваючи багатовекторні можливості, які передбачають уміння виконувати різностильовий музичний матеріал, що несе ознаки культурно-історичних традицій; демонструючи професійну грамотність, загальномузичну освіченість, індивідуально-неповторні особистісні якості, глибоку повагу до запитів учнівської молоді (у добірї навчального матеріалу) та володіння новітніми педагогічними техніками й технічними засобами.

Загальнопедагогічні питання, які пов'язані з конкурсною справою, не є предметом спеціального вивчення або підготовки в межах вищої музичної освіти. Педагогіка конкурсів з позиції дидактики – явище опосередковане. Натомість окремі принципові аспекти педагогічних явищ, дотичні до музичних проблем, обумовлюють звернення до конкурсних справ і пов'язаних з ними суспільно-історичних процесів.

Конкурсна справа як педагогічне явище сприяє підвищенню технологічної компетентності вчителя музичного мистецтва. Важливе морально-етичне значення мають ті висновки журі, від яких залежить подальша доля конкурсантів, одержання ними матеріальних винагород та відповідних звань.

Фахові конкурси стають предметом педагогічної уваги, набувають суспільної значущості, оскільки сприяють зростанню чисельності вчителів, які займаються своєю справою не поверхово, а глибоко професійно й усвідомлюють власну творчу діяльність як культуротворчу місію. Важливою є націленість конкурсанта на перемогу, розвиток власного потенціалу, впевненість у своїх здібностях, особистісних якостях, а постійно зростаючі вимоги конкурсів спонукають до художньої до-

вершеності, неповторної творчої виконавсько-педагогічної інтерпретації матеріалу.

Такий фактор, як фахова самовизначеність, характеризується мотивацією на акмерівень власної творчої самостійності, потребою в постійному самовдосконаленні з усіх компонентів майбутньої музично-педагогічної діяльності. Це спонукає до постійного професійного зростання, націлює на подолання наступних, більш складних завдань.

Конкурсна справа сприяє становленню української національної еліти, розширює можливості музично-естетичного розвитку суспільства. Всеукраїнські конкурси спрямовані на національну історико-культурну єдність, що важливо в нових геополітичних умовах невідворотної глобалізації розвитку світової спільноти. Іншими словами, відбувається безпосередня для суб'єктів конкурсної діяльності та опосередкована для соціуму (учнів та слухачів) інтелектуалізація нації, зростання її духовного потенціалу.

Не залишаються осторонь і проблеми особистісно-перспективного розвитку, який спонукає до розширення навчального репертуару, зростання загальнокультурного, музично-виконавського, артистичного досвіду, а також особистісного спілкування, толерантного ставлення до культурно-історичних, інтерпретаторських особливостей представників різних регіонів, сприяє віднайденню спільної професійної мови, повазі й відкритості до інших спільнот, один до одного. Що й відбулося на конкурсі в Запоріжжі. Чим ближче до кінця конкурсу, тим колективнішою ставала підготовка до наступного випробування. Це скоріше нагадувало конкурс між двома командами – журі та конкурсантами – і зовсім не заважало створенню загальної святкової атмосфери.

Важливими факторами стали методико-технологічна самобутність, демонстрація індивідуально-неповторних викладацьких манер учителів, високий рівень професійної майстерності; обмін педагогічними технологіями, авторськими методиками; проведення майстер-класів, які сприяють взаємному обміну музично-педагогічною інформацією, творчими підходами, регіональними здобутками та особистісними досягненнями, що набувають статусу загальноосвітніх надбань. Важливим є і розкриття інтелектуально-креативного потенціалу особистості вчителя, віднайдення власного стилю викладацької діяльності.

Таким чином, конкурси є компонентом змістової та організаційної системи вдосконалення майстерності вчителів, трактуються як державна, соціально-аксіологічна справа і мають бути закріплені в структурі технологічної компетентності вчителя музичного мистецтва.

Зауважимо, що в останні роки з'являється дедалі більше вчителів з високим інтелектуальним по-

тенціалом. Перемога молодій вчительки з Київської області (м. Буча) Надії Новикової (1-ше місце), яка продемонструвала значний науково-дослідний потенціал, вільне володіння програмним матеріалом, знання сучасних методик, використання різних форм роботи з відповідної теми, артистичну поведінку на уроці, яскравий тому приклад. Побажаймо Н. Новиковій здобути перемогу і на міжнародному конкурсі вчителів, який відбудеться в Росії.

Конкурс засвідчив, що відкривається новий період у розвитку та діяльності українських вчителів-музикантів, які, окрім різнопланової музичної майстерності (володіння голосом, гра на одному або декількох музичних інструментах, диригентські навички), демонструють володіння сучасною комп'ютерною технікою, відповідним програмним забезпеченням, більше того – самі створюють програми до музичних уроків, здійснюють навчальну та виховну роботу на високому науково-методичному рівні.

Кожний учитель-конкурсант продемонстрував самобутні індивідуальні можливості. Яскравий, насичений музикою конкурсний урок провів учитель з Автономної Республіки Крим Є. Аршанський (2-ге місце), який мав за мету розкрити музичні засоби виховання дружби між усіма народами, що живуть в Україні.

Оригінально розкрився прекрасний вчитель із м. Запоріжжя Е. Василенко (3-тє місце), який підкорив учнів надзвичайно захоплюючим використанням комп'ютерних можливостей у музично-художньому вихованні й освіті молоді.

Самобутнім та методично вивіченим був конкурсний урок досвідченого вчителя музичного мистецтва із Закарпаття Я. Кирлика (4-те місце), який зумів захопити всіх козацькою ідеєю.

Не можна відмовити в оригінальності й вчительці з Одеської області О.Шолудько (5-те місце), яка продемонструвала змістовно-насичений конкурсний урок в емоційно-напруженому енергетичному форматі.

Не посіли призових місць, але були дуже близькі до них і решта учасників. А. Верещинська (Чернівецька обл.) посіла 6-те місце; А. Биля (Луганська обл.) – 7-ме місце. Цих молодих, красивих, талановитих учительок відділяли від попереднього 5-го місця відповідно 1,4 і 2,5 бали.

С. Семенов (Миколаївська обл.) продемонстрував яскраві творчі здібності як композитор, співак, щиро люблячий дітей педагог, волю до перемоги, підкорив членів журі своєю ширістю та благородством.

А скільки неповторних уроків провели інші учасники конкурсу, які мають великий стаж роботи; багато з них плідно працюють у сільських школах, де немає відповідної матеріальної бази. Серед них П. Маковійчук (Черкаська обл.), М. Гніздовський (Івано-Франківська обл.), Н. Севрюкова (Волинська обл.), Л. Балко

(Вінницька обл.). Низький уклін цим учителям, велика шана їхній благородній праці.

У Всеукраїнському конкурсі взяли участь 27 учителів. І не лише перші 12 з них продемонстрували яскраві педагогічні та музично-творчі здібності, неповторні особистісні якості та значні методичні досягнення. Кожен конкурсант мав свою родзинку. За методичні досягнення, грамотність, акуратність у роботі заслужено отримали по декілька нагород (дипломів, грамот, подяк тощо) Ю.Бурлака (Херсонська обл.), О.Москвітін (Сумська обл.), О.Кушнарєва (Харківська обл.), В.Лисенко (Дніпропетровська обл.).

Багато вчителів пишуть вірші, музику, демонструють володіння 3–4 музичними інструментами, створюють сценарії музично-виховних заходів, ставлять цілі театраліно-музичні шоу, написали гімни своїх освітніх закладів. Крім учителів-композиторів, учителів-поетів, які вже згадувалися (Є.Аршанський, С.Семенов, А.Біля), приємно відзначити і В.Чігрину (Донецька обл.), Д.Артемчук (Хмельницька обл.).

Якими глибокими і змістовними педагогічними та творчими кредо керуються наші вчителі! Судіть самі. Т. Федорчук (м. Севастополь) вважає, що учень має перевершити свого вчителя. Т. Колос (Житомирська обл.) переконана, що віддаючи іншим, сам сягнеш висоти. Цікаву ідею використання мовного досвіду людини у сприйнятті музики запропонував В.Ольшевський (Львівська обл.), серйозну дослідницьку роботу, різнобічні знання і володіння методикою застосування матеріалу з художньої культури продемонструвала О. Калашнікова (Кіровоградська обл.).

Багато вчителів проявили яскраву індивідуальність, втілюючи в життя свої виховні ідеї. Так, С. Тарасенко (Полтавська обл.) розшукала видатних людей Лубенщини та провела низку уроків про цих діячів української культури; О. Матюшенко (Рівненська обл.) спрямовує свої зусилля на виховання щасливої людини, а Л. Атаманчук (Тернопільська обл.) досліджує шляхи проникнення класичної та сучасної музики, реалізує високу ідею духовного збагачення людей засобами музичного мистецтва, наділена прекрасним, рідкісної краси голосом. Н. Овіннікова (м. Київ) провела тематичні уроки, присвячені героїчним подвигам воїнів Другої світової війни. І. Неумивако проаналізувала й негативний досвід музично-виховної діяльності.

Серед конкурсантів значна кількість тих, які мають величезний досвід роботи в школі, але – і це дуже прикро! – вони й досі не мають звання "Заслужений вчитель України". 27 кращих із кращих учителів України мали змагатися, щоб отримати це звання. Як же визначити цю "найкращість"? Конкурсанти самі вирішили цю проблему. Кожний урок окремих конкурсантів перетворився на всеукраїнський урок музичного мистецтва.

Складалося враження, що його готували всі конкурсанти разом. І навіть за такої дружньої діяльності виявлялись надзвичайно різні індивідуальності, які, очевидно, навіть некоректно порівнювати між собою.

Чому вчителів не відзначають у конкурсі "Людина року"? Вчителі-музиканти мають особливий хист, працюють самовіддано й безкорисливо і не гірші за тих, хто організовує дитячі конкурси, примушуючи дітей співати під фонограми, гроші на дітях заробляють ще й стають героями.

Мабуть, настав час удосконалити і вимоги щодо організації, проведення та змісту випробувань конкурсу "Вчитель року", які сьогодні не відображають повною мірою інтелектуально-творчий потенціал учителів, їх творчі та педагогічні досягнення, не висвітлюють практичний досвід та великий спектр надбань, у тому числі й культуротворчу діяльність та суспільно-розбудовчу значущість. Оцінювати, на мій погляд, необхідно індивідуальні заслуги в різних номінаціях, на кшталт: автор кращої за композицією пісні, гімну свого навчального закладу тощо; кращий урок з використанням фольклорної музики; кращий урок-презентація або урок з музичного мистецтва із застосуванням технічних засобів; краща демонстрація інтелектуально-творчого потенціалу; краще розкриття складних музичних тем; кращий методист або виконавець; кращий виховний захід тощо.

Усі вчителі цього річного конкурсу мали можливість отримати найвищу оцінку. У самій системі конкурсних завдань було, на мій погляд, закладено низку суперечностей, що заважало більш об'єктивному рішенню журі, виявленню насправді кращого з кращих. До недосконалих положень конкурсу можна віднести такі: відкидання на другому етапі балів, зароблених конкурсантами на першому етапі, що знівелювало цінні надбання одних та унеможливило врахування промахів інших, які були слабшими в першому турі; заміна конкурсних ідей звичайним екзаменом із знання шкільної програми тощо. Конкурсні положення не повинні допускати втрати більш яскравими та досвідченими вчителями чесно зароблених балів.

Варто ініціювати щорічне проведення конкурсу на звання кращого вчителя-виконавця, учителя-композитора, учителя-поета, учителя-диригента, учителя-методиста тощо.

Доцільно присвоювати звання "Заслужений вчитель України" переможцям обласних конкурсів.

В умовах конкурсу доречно передбачити обов'язкове проведення всіма учасниками уроку (або його частини) за однією із складних тем шкільної програми.

Розробляючи умови конкурсу, слід враховувати думку самих учителів. Поряд з оцінками керівництва районів враховувати оцінку діяльності вчителів, надану батьками й учнями тощо.